

Obrobje v primežu globalizacije - problemi in dileme politike EU do jugovzhodne Evrope*

SILVO DEVETAK

*Evropski center za etnične, regionalne in sociološke študije (ECERS),
Univerza v Mariboru, SI-2000 Maribor*

IZVLEČEK

JV Evropa in predvsem zahodni Balkan predstavljata resno grožnjo varnosti in stabilnosti trenutnih in prihodnjih držav članic EU kot tudi verodostojnosti in avtoriteti EU kot globalnega akterja. Najočitnejši viri nestabilnosti in možnih konfliktov v regiji so:

- Zahteve kosovskih Albancev po neodvisnosti, kar naj bi bil prvi korak k združitvi v eni državi vseh Albancev, ki zdaj živijo v Srbiji, nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji, Črni gori in seveda v Albaniji.

- Zmedena in protislovna politična in socialno-ekonomska situacija v ZR Jugoslaviji

Počasno odpravljanje posledic vojne, zlasti kar zadeva vračanje beguncev in razseljenih oseb na svoje domove, in pomanjkljiv proces demokratizacije, gospodarske obnove in ustanovitve enotne državne strukture v Bosni in Hercegovini

- Neurejeni odnosi med dvema glavnima deloma prebivalstva Nekdanje jugoslovanske republike Makedonije (FYROM) – Makedoncev in Albancev, ki se lahko sprevržejo v oborožene spopade.

- Po kratkem pogledu v zgodovino obravnava avtor gospodarske, politične in varnostne vidike odnosov Evropske unije (EU) z jugovzhodno Evropo (JVE). V sklepih besedi ugotovi, "da se Evropa mora sprijazniti z novimi odgovornostmi in ustrezno ukrepati".

Ključne besede: Jugovzhodna Evropa, Evropska unija, globalizacija, tranzicija, Pakt stabilnosti za jugovzhodno Evropo, pridružene države, zahodno balkanska strategija, Kosovo, Jugoslavija, Bosna in Hercegovina, Makedonija

ABSTRACT

THE MARGINS IN THE GRIP OF GLOBALISATION – THE PROBLEMS AND DILEMMAS OF EU POLICY TOWARDS SOUTH-EASTERN EUROPE

South-Eastern Europe and especially the western Balkans pose a serious threat on the security and stability of the current and future EU member states, as well as on the credibility and authority of the EU as a global player. The most conspicuous sources of instability and potential conflict in this region take the form of:

* Tekst je bil napisan v juliju leta 2000 v angleščini.

- *The demands of Kosovo Albanians for independence, intended as the first step towards a unified state of all Albanians currently living in Serbia, the Former Yugoslav Republic of Macedonia, Montenegro and, of course, Albania;*
 - *The chaotic and antagonistic political and socio-economic conditions in the Federal Republic of Yugoslavia;*
 - *The sluggish rectification of the aftermath of war, particularly in terms of the return of refugees and displaced persons to their homes, flawed process of democratisation, economic recovery, and of the building of a uniform national structure in Bosnia-Herzegovina;*
 - *The unsettled relations between the two principal ethnic groups in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM) – the Macedonians and the Albanians, which might convert into armed conflicts;*
- After giving a brief historical review, the author tackles the economic, political and security aspects of the relations between the European Union (EU) and south-eastern Europe (SEE). By way of conclusion the author infers that "Europe must come to terms with its new responsibilities and take appropriate action".*

Key words: South Eastern Europe, the European Union, globalisation, transition, Stability pact for South Eastern Europe, associate states, Western Balkans strategy, Kosovo, Yugoslavia, Bosnia-Herzegovina, Macedonia

I. Kratak pogled v zgodovino

Leta 1991 Evropska unija (EU) ni znala razviti učinkovite in usklajene politike v zvezi z jugoslovansko krizo. Obiski trojke EU na začetku krize so vnesli še večjo zmedo v vrednotenje tistega, kar se je v Jugoslaviji dogajalo, in v odločitve o tem, kakšne naj bi bile pravilne politične odločitve. V skladu s smernicami iz decembra 1991 (ki so bile izdelane ob razpadu Sovjetske zveze) in pod pritiskom Nemčije so države članice EU januarja 1992 priznale samostojno Slovenijo in Hrvaško (pozneje pa tudi druge države naslednice SFR Jugoslavije, razen ZR Jugoslavije – Srbije in Črne gore). Priznanje Makedonije je sprva ovirala Grčija, ki je nasprotovala priznanju Makedonije pod tem imenom, ker bi si po njenem mnenju priznanje lahko tolmačili kot "ozemeljsko zahtevo" po delu Grčije. Po načelih poimenovanja ZN so državo pozneje "krstili" za Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo (FYROM). Vloga EU med vojnama na Hrvaškem in v Bosni in Hercegovini (BiH) je bila bolj ali manj omejena na pošiljanje opazovalcev (zaradi belih uniform so jim ljudje nadeli vzdevek "sladoledarji") in svojih vojakov v mirovne sile ZN, nameščene na Hrvaškem in v BiH, ki pa so imele pri posredovanju zelo omejene pristojnosti. Kot je dobro znano, sile ZN na primer niso mogle preprečiti poboja nekaj tisoč prebivalcev na "zavarovanem področju ZN" v Srebrenici v BiH ali poboja več kot tisoč civilistov in eksodusa skoraj celotnega srbskega prebivalstva (približno 150.000 ljudi) med hrvaškimi vojaškimi operacijami proti samozvani Srpski Krajini leta 1994.

Po Natovem bombardiranju srbskih položajev okrog Sarajeva in v drugih delih BiH pod srbskim nadzorom (okrog 70%) ter po skupni hrvaško-muslimanski ofenzivi proti Srbom v BiH so bili Američani in ne Evropejci tisti, ki so sprte strani (in njihove vodje iz Zagreba in Beograda) posedli za okroglo mizo in jih prepričali (prisilili), da so leta 1995 podpisale Daytonski / Pariški sporazum ter sestavile Natov vojaški kontingent (SFOR) pod okriljem ZN, ki naj bi zagotovili njihovo izvajanje. Vodja civilne uprave – neke vrste protektorata – v BiH je postal odposlanec EU (g. K. Westendorf iz Španije,

potem g. M. Petrisch iz Avstrije), ki je imel ameriškega namestnika (general J. Klein, ki je pred tem dosegel "mirno ponovno vključitev" vzhodne Slavonije v Hrvaško). Američani še naprej vodijo dejavnosti OVSE v BiH, katerih cilj je "demokratska prenova" dežele in predvsem nadzor nad volitvami.

ZDA so imele nesporno vodstvo tudi pred in med kosovsko krizo ter po njej, tako "na terenu" (nekdanji general g. Walker je bil vodja misije OVSE na Kosovu od novembra 1998 do februarja 1999) kot med Natovimi bombardiranjmi Jugoslavije (marec – junij 1999). Po vstopu Natovih sil je v skladu z Resolucijo 1244 Generalne skupščine ZN in vojaško-tehničnim sporazumom iz Kumanovega vodja UNMIK –časne administracije ZN na Kosovu – postal Evropejec (g. B. Kouchner iz Francije).

II. Gospodarski vidiki politike EU

Neuspehi EU v Jugoslaviji so spodkopali njeno politično vodilno vlogo zgolj v splošnejšem pomenu. Kljub vsemu EU zaradi praktičnih razlogov ostaja osrednja referenčna točka v politiki tranzicije, vključevanje v EU pa temelj nacionalnih strategij vseh držav JV Evrope, predvsem pa pridruženih držav iz tega dela Evrope (Bolgarije, Madžarske, Romunije in Slovenije). Pritisk na Unijo po hitrejši širitvi je torej stalen.

Od držav JV Evrope je le Romunija sklenila splošni trgovinski sporazum z ES leta 1980, istega leta pa je Jugoslavija sklenila sporazum o sodelovanju z ES, ki je nekoliko liberaliziral trgovino. Po začetku demokratizacijskih procesov v Evropi so bili bilateralni trgovinski sporazumi in sporazumi o sodelovanju sklenjeni še z Madžarsko (decembra 1988), Bolgarijo (novembra 1990) in Romunijo (marca 1991). Tega leta je Evropska skupnost ustanovila program PHARE, ki naj bi podpiral procese reform na Poljskem in Madžarskem. Sredi leta 1990 je program zajel še Romunijo, Bolgarijo in Jugoslavijo, decembra leta 1991 Albanijo in poleti 1992 Slovenijo. Daleč najpomembnejši partner teh držav med državami članicami EU je Nemčija, sledi ji Italija, ki pa za Nemčijo močno zaostaja.

Naslednji koraki proti sodelovanju so bili evropski sporazumi, ki so presegali okvir tradicionalnih pridružitvenih sporazumov, ker so vsebovali tudi določila o političnem in kulturnem dialogu ter sodelovanju. Predstavili so element gospodarskega in političnega pogojevanja, ker so povezali implementacijo z "dejanskimi dosežki" političnih, gospodarskih in pravnih reform. Pogajanja o sklenitvi evropskih sporazumov so bila najprej sklenjena s Poljsko in Madžarsko (1991), potem pa od držav JV Evrope še z Bolgarijo in Romunijo (1993) ter končno s Slovenijo (1996).

Leta 1993 je bila EU pod čedalje močnejšim pritiskom, naj razgrne svojo politiko o nadaljnjem širjenju proti vzhodu, še preden so bila pogajanja končana. Junija 1993 je Evropski svet v Kopenhavnu določil temelje za razvijanje prihodnjih odnosov z državami srednje in vzhodne Evrope (DSVE). Voditelji držav članic EU so se dogovorili, da lahko pridružene države, ki si to želijo, postanejo članice EU, ko bodo sposobne prevzeti obveznosti članstva ter bodo izpolnjevale zahtevane gospodarske in politične pogoje. Evropski sporazumi so priznavali namen pridruženih držav, da bi postale članice EU. Ta namen so pozneje potrdile individualne prošnje za članstvo, ki so jih vložile te države. Med državami JV Evrope je Madžarska vložila prošnjo leta 1994, Romunija in Bolgarija leta 1995, Slovenija pa leta 1996.

Zaradi različnih zgodovinskih izkušenj med državami JV Evrope in državami članicami EU obstajajo pomembne razlike. Če na primer pogledamo bruto narodni proizvod na prebivalca (po merilih kupne moči) v državah JV Evrope, vidimo, da je ta leta 1997 v Bolgariji predstavljal 23%, v Romuniji 31%, na Madžarskem 49% in v Sloveniji 68% povprečja v EU. V vseh vzhodno evropskih državah kandidatkah za

članstvo v EU je bil leta 1995 delež zaposlenosti v kmetijstvu skupaj 22,5% v primerjavi s 5,3% v EU. Na Madžarskem in v Sloveniji je bil delež zaposlenosti v kmetijstvu celo manjši kot v manj razvitih državah EU – Grčiji, na Irskem, Portugalskem in v Španiji. Ocene kažejo, da bi ob 5-odstotni rasti Slovenija potrebovala 8 let, da bi dohitela EU, Romunija pa celo 22 let.

Komisija je v svojih mnenjih julija 1997 priporočila, naj se pogajanja začnejo s petimi državami srednje in vzhodne Evrope, tudi z Madžarsko in Slovenijo. Oktobra 1999 je bilo enako priporočilo dano še za druge države, tudi za Bolgarijo in Romunijo. Evropski svet je decembra 1999 v Helsinkih sprejel odločitev, naj se februarja 2000 s temi državami začnejo pogajanja "o pogojih za njihov vstop v Unijo in iz tega izhajajočih prilagoditvah Pogodbe o Evropski uniji". Odločitev o začetku pogajanj z vsemi državami pa ne pomeni, da bodo vsa pogajanja končana hkrati.

Zaradi novih političnih okoliščin po Natovem bombardiranju Jugoslavije je Evropski svet novembra 1999 v Helsinkih sprejel odločitev, naj Komisija ugotovi, ali obstajajo pogoji za sklenitev stabilizacijskih in pridružitvenih sporazumov z različnimi državami v tem delu Evrope (najprej z Makedonijo in Hrvaško), odvisno od nadaljnjega demokratičnega razvoja v teh državah. ZR Jugoslavija bo iz te politike izključena (dokler bo na oblasti Miloševićev režim). Toda zvezna republika Črna gora, ki je sestavna enota Jugoslavije, od EU prejema finančno in drugo podporo.

III. Skupna zunanja in varnostna politika EU

Maastrichtski sporazum je skupno zunanjo in varnostno politiko opredelil leta 1993 in jo "institucionaliziral" z enotnim institucionalnim okvirom. Nekoliko jo je modificiral Amsterdamski sporazum (ki velja od 1. maja 1999), obsega pa naslednjih pet ciljev:

- varovati skupne vrednote, temeljne interese, neodvisnost in celovitost Unije v skladu z načeli Listine ZN;
- krepiti varnost Unije na vse načine;
- ohraniti mir in krepiti mednarodno varnost, tako v skladu z načeli Listine ZN kot z načeli helsinškega Sklepnega akta (1974) in cilji Pariške listine (1990), tudi na zunanjih mejah EU;
- pospeševati mednarodno sodelovanje;
- razvijati in utrjevati demokracijo in načela pravne države ter spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Varnostni in obrambni cilji Unije so bili preformulirani v Amsterdamskem sporazumu iz leta 1997. Tako imenovane naloge Petersberga (npr. človekoljubne in reševalne akcije, ohranjanje miru in krizni menedžment, tudi vzpostavljanje miru) so izrecno omenjene v Sporazumu kot vidiki varnostne politike Unije. Nakazan je razvoj skupne zunanje in varnostne politike v skupno obrambo, skupaj z možnostjo integracije Zahodnoevropske unije (WEU) v Unijo. Sporazum predvideva tesnejše institucionalne vezi med Unijo in WEU. Na sestanku Evropskega sveta v Helsinkih so države EU decembra 1999 poudarile "svojo odločenost, da bodo razvijale avtonomno sposobnost sprejemanja odločitev in – kjer Nato kot celota ne bo vpleten – sprožile in vodile vojaške operacije EU kot odziv na mednarodno krizo. S tem procesom bi se izognili nepotrebnemu podvajanju, ne pomeni pa ustanavljanja evropske vojske."

Svet se je izrecno sporazumel o naslednjem:

- države članice, ki prostovoljno sodelujejo v operacijah EU, morajo do leta 2003 biti sposobne v šestdesetih dneh razvrstiti in vsaj eno leto vzdrževati vojaške sile do števila 50.000-60.000 vojakov, sposobnih izvajati celoten obseg nalog Petersberga;
- znotraj Sveta bodo ustanovljena nova politična in vojaška telesa ter strukture, ki bodo

- Uniji omogočili zagotavljati potrebne politične smernice in strateško usmeritev v takih operacijah ob spoštovanju enotnega institucionalnega okvira;
- načini bodo razviti tako, da bodo možni popolno posvetovanje, sodelovanje in preglednost med EU in Natom ob upoštevanju potreb vseh držav članic;
 - opredeljeni bodo ustrezni sporazumi, ki bodo ob spoštovanju avtonomije sprejemanja odločitev Unije evropskim članicam Nata, ki niso članice EU, in drugim zainteresiranim državam (Rusiji? – opomba avtorja) omogočili sodelovanje v vojaškem kriznem menedžmentu EU;
 - vzporedno z vojaškimi bodo vzpostavljeni nevojaški mehanizmi kriznega menedžmenta za usklajevanje ter večjo učinkovitost različnih civilnih sredstev in virov, ki bodo na voljo Uniji in državam članicam.

Amsterdamski sporazum je predstavil novo funkcijo visokega predstavnika za skupno zunanjo in varnostno politiko. Visoki predstavnik bo generalni sekretar Sveta ministrov EU in bo "Svetu pomagal v zadevah znotraj obsega skupne zunanje in varnostne politike, predvsem pri formuliranju, pripravi in implementaciji odločitev v zvezi s to politiko ter, kadar bo ustrezno in v imenu Sveta na zahtevo Predsedstva, pri vodenju političnega dialoga z drugimi državami" (26. člen). Visoki predstavnik bo tudi "pomagal Predsedstvu" pri zunanjem predstavljanju EU in pri uresničevanju odločitev v zvezi s skupno zunanjo in varnostno politiko (18. člen). Gospod Javier Solana, nekdanji generalni sekretar Nata, je funkcijo visokega predstavnika prevzel 18. oktobra 1999.

Soglasnost je splošno pravilo v skupni zunanji in varnostni politiki, toda Amsterdamski sporazum omogoča postopek konstruktivnega vzdržanja, pri katerem državi članici, ki se na ta način vzdrži, ni treba upoštevati določene odločitve. Amsterdamski sporazum predstavlja koncept skupnih strategij "na področjih, na katerih imajo države članice pomembne skupne interese". Te strategije je treba sprejeti na ravni Evropskega sveta.

IV. Politični okvir politike EU v JV Evropi

Po podpisu Daytonskega / Pariškega sporazuma so Američani dali pobudo za nejasen in nenatančno definiran program, imenovan Iniciativa za sodelovanje v JV Evropi (SECI), ki naj bi pripravil projekte za spodbujanje stikov in sodelovanja med ustreznimi državami, predvsem na področju infrastrukture. Zaradi pomanjkanja politične volje vpletenih držav in predvsem potrebnih sponzorjev se je SECI zelo hitro preoblikoval v "pogovorno mrežo", leta 1999 pa je bil vključen v Pakt stabilnosti za JV Evropo. Danes (julij 2000) ima politika EU do JV Evrope dva temelja: 1. zahodnobalkansko strategijo in 2. Pakt stabilnosti za JV Evropo.

1. Zahodnobalkanska strategija. EU je v okviru skupne zunanje in varnostne politike razvila t. i. "zahodnobalkansko strategijo", ki naj bi urejala politiko EU do najbolj nemirnega dela JV Evrope. Evropska komisija je 26. maja 1999 predlagala ustanovitev "stabilizacijskega in pridružitvenega procesa" za Bosno in Hercegovino, Hrvaško, Makedonijo, ZR Jugoslavijo (Srbijo in Črno goro) in Albanijo (t.i. formula "6-1+1" – šest bivših jugoslovanskih republik brez Slovenije in Albanija): Helsinški vrh EU je novembra 1999 ta predlog sprejel. Na sestanku Evropskega sveta, ki je bil 19. in 20. junija 2000 v Feiri (Portugalska), pa so se strinjali, "da so države, ki jih zajema stabilizacijski in pridružitveni proces, potencialni kandidati za članstvo v EU". Toda Pakt stabilnosti za JV Evropo, 10. junija 1999, ki ga je predlagala Nemčija, je bil po 78 dneh Natovega bombardiranja Jugoslavije omenjan kot izvirni projekt EU v zvezi s tem delom Evrope. Kljub temu se ni bilo mogoče izogniti močni vpletenosti ZDA (in drugih držav).

2. Pakt stabilnosti za JV Evropo. Pakt so 10. junija 1999 v Kölnu (Nemčija) sprejeli zunanji ministri članic EU, držav naslednic nekdanje Jugoslavije (razen ZR

Jugoslavije – Srbije in Črne gore, ki nista bili povabljeni), Bolgarije, Madžarske, Romunije, Ruske federacije, Turčije in ZDA, predsedujoči OVSE in predstavnik Sveta Evrope kot "sodelujoči" ter predstavniki dveh "podpornih držav" (Kanade in Japonske) in številnih mednarodnih finančnih institucij in mednarodnih organizmov, katerih dejavnosti so usmerjene na to območje (Royamont Process, CEI, SECI itd.)

Pakt je najboljše in najbolj dodelan politični, gospodarski in varnostni program, ki je bil kadarkoli sprejet v zvezi z JV Evropo. Njegov namen je "krepitev prizadevanj držav v JV Evropi za mir, demokratizacijo, spoštovanje človekovih pravic in gospodarsko blaginjo, da bi dosegli stabilnost v celotni regiji." Ta proces bi lahko pospešil vključevanje teh držav v evro-atlantske strukture. Podpisniki Pakta bodo sodelovali pri:

- preprečevanju ter ustavitvi napetosti in kriz, kar je predpogoj za trajen mir;
- uvajanju "zrelih demokratičnih političnih procesov";
- ustvarjanju miroljubnih in dobrih sosedskih odnosov v regiji;
- ohranjanju večnacionalne in večetnične raznolikosti v državah v regiji ter zaščiti manjšin;
- ustvarjanju živahnih tržnih ekonomij;
- spodbujanju gospodarskega sodelovanja v regiji ter med regijo in preostalo Evropo in svetom, vključno s prostotrgovinskimi področji;
- pospeševanju nemotenih stikov med državljani;
- boju proti organiziranemu kriminalu, korupciji in terorizmu ter vsem kriminalnim in nezakonitim dejavnostim;
- preprečevanju prisilnega razseljevanja prebivalstva in migracij, ki jih povzroča revščina;
- zagotavljanju varnega in svobodnega vračanja vseh beguncev in razseljenih oseb na svoje domove;
- ustvarjanju pogojev za države JV Evrope, ki bodo omogočili polno vključevanje v politične, gospodarske in varnostne strukture po njihovi izbiri.

Pakt pričakuje pomembno vlogo OVSE, Sveta Evrope, Nata in mednarodnih finančnih institucij (Mednarodnega denarnega sklada, Svetovne banke, Evropske banke za obnovo in razvoj, Evropske investicijske banke) v uresničevanju svojih ciljev, prav tako pa računa tudi na pomoč ZDA, Ruske federacije, Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) in Zahodnoevropske unije (WEU).

V okviru dejavnosti Pakta so bila ustanovljena tri delovna omizja, ki se ukvarjajo z "demokratizacijo in človekovimi pravicami", "gospodarsko obnovo, razvojem in sodelovanjem" ter "varnostnimi vprašanji". Slednje ima te cilje:

- reševanje pravosodnih in notranjih zadev ter vprašanj migracij; sprejemanje ukrepov za boj proti organiziranemu kriminalu, korupciji, terorizmu ter vsem kriminalnim in nezakonitim dejanjem, grožnjam za okolje, ki presegajo meje ene države, in reševanje drugih podobnih vprašanj, povezanih z interesi sodelujočih;
- prejemanje rednih informacij od pristojnih teles glede preglednosti in ukrepov, ki povečujejo zaupanje v regiji ter spodbujajo izvajanje obstoječih obveznosti o nadzoru nad orožjem po Daytonskem / Pariškem sporazumu, ter razmislek o tem, "ali morajo pristojna telesa ob ustreznem času razmisliti o dodatnih ukrepih v zvezi z nadzorom nad orožjem, varnostjo in zaupanjem, pri čemer morajo upoštevati obstoječe obveznosti in dolžnosti po Sporazumu o konvencionalnih oboroženih silah v Evropi (CFE)";
- prejemanje rednih informacij "od pristojnih teles" o sodelovanju pri reševanju obrambnih/vojaških vprašanj, katerih cilj je krepitev stabilnosti v regiji in med državami v regiji;
- delo tega omizja bo dopolnjevalo prizadevanja za varnost v regiji različnih evropskih in evro-atlantskih iniciativ in struktur ter bo z njimi usklajeno.

Julija 2000 je Bolgarija od Bosne in Hercegovine prevzela sopedredovanje tretjemu omizju za varnostna vprašanja Pakta. Koncept, ki so ga ob tej priložnosti pripravili, poudarja, da "bi bilo nerealno pričakovati, da bo tretje omizje rešilo vsa varnostna vprašanja v JV Evropi. Omizje naj se raje osredotoča na svojo funkcijo "katalizatorja" za regionalno sodelovanje ter na pridobivanje sredstev in fondov za izvajanje prioritarnih projektov za države v regiji." Tretje omizje naj se izogiba podvajanju tistega, kar je posebej pomembno za potrebno interakcijo med tretjim omizjem in Natom ter OVSE na področju regionalne varnosti in obrambe, ter med EU in Svetom Evrope na področju pravosodja in notranjih zadev.

Na splošno rečeno še nobena od teh politik ni bila učinkovito izvajana, eden od razlogov za to pa je dejstvo, da politične okoliščine in težnje v tem delu sveta še niso bile dovolj natančno in jasno preučene. Evropski svet v Helsinkih (novembra 1999) je na primer le omenil potrebo po nadaljevanju prizadevanj za skupno strategijo o zahodnem Balkanu, ki je še vedno v pripravi. Pod vprašanjem so prizadevanja EU za razvijanje temeljnih pogojev, ki bi te države približali evropskim strukturam. V tem kontekstu bodo posebej poudarjena različna področja izvajanja Pakta stabilnosti za JV Evropo. Kot smo že povedali, bo Komisija ugotovila, ali obstajajo pogoji za sklenitev stabilizacijskih in pridružitvenih sporazumov z različnimi državami v tem delu Evrope. V zvezi z ZR Jugoslavijo je Svet poudaril, da bo podpiral "politični razvoj", dialog z demokratičnimi silami in tudi vnaprej zagotavljal podporo "legitimnim predstavniškim strukturam lokalne oblasti". V zvezi s Kosovom je helsinški Svet poudaril, da bo EU zagotovila človekoljubno pomoč ter pomagala pri obnovi in spravi. Svet podpira demokratične spremembe na Hrvaškem in krepitev sodelovanja s to državo, ker je pozitivno ovrednotil njene dosežke. V Albaniji Svet podpira krepitev notranje politične stabilnosti in demokratično vodstvo države, predvsem v boju proti kriminalu in korupciji. Svet je tudi poudaril pomen spoštovanja vseh vidikov Daytonskega sporazuma, se pravi utrjevanja struktur centralistične moči in večetničnih struktur. V Makedoniji Svet podpira miritev notranjih etničnih napetosti in začetek pogajanj za sklenitev stabilizacijskega in pridružitvenega sporazuma z EU.

V. Sklepi

JV Evropa in predvsem zahodni Balkan predstavljata resno grožnjo varnosti in stabilnosti trenutnih in prihodnjih držav članic EU kot tudi verodostojnosti in avtoriteti EU kot globalnega akterja. Najočitnejši viri nestabilnosti in možnih konfliktov v regiji so:

- Zahteve kosovskih Albancev po neodvisnosti, kar naj bi bil prvi korak k združitvi v eni državi vseh Albancev, ki zdaj živijo v Srbiji, nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji, Črni gori in seveda v Albaniji. Te zahteve so zdaj še okrepljene zaradi nedoslednih dejavnosti mednarodne uprave v tej jugoslovanski pokrajini v zvezi z izvajanjem Resolucije 1244 ZN in njene neučinkovitosti pri zaščiti nealbanskih manjšin ter zagotavljanju varne vrnitve približno 250.000 razseljenim osebam, večinoma srbske narodnosti. Če hočemo razumeti situacijo, moramo vedeti, da je bila za kosovske nacionaliste središče Velike Albanije od nekdanje Prištine, ne pa Tirana.

- Zmedena in protislovna politična in socialno-ekonomska situacija v ZR Jugoslaviji, ki je v nasprotju z zahodnimi zahtevami in merili, (še) nedefinirani odnosi med obema zveznima republikama – Srbijo in Črno goro, ki jo še dodatno zapletajo obtožbe Mednarodnega kazenskega sodišča za nekdanjo Jugoslavijo (ICTY) proti njenim voditeljem, mednarodne sankcije in izključitev te države iz aktivnega sodelovanja v mednarodni strukturi.

- Počasno odpravljanje posledic vojne, zlasti kar zadeva vračanje beguncev in razseljenih oseb na svoje domove in pomanjkljiv proces demokratizacije, gospodarske

obnove in ustanovitve enotne državne strukture v Bosni in Hercegovini ter trenutno sicer utišane, vendar še vedno obstoječe težnje to deželo spremeniti v državo, ki bi jo vodil bošnjaški (muslimanski) del prebivalstva, ali težnje po odcepitvi drugih dveh delov prebivalstva – Hrvatov in Srbov – ter njuna združitev z "matičnima državama" – Hrvaško in Srbijo – ob "pravem trenutku" v prihodnosti.

- Neurejeni odnosi med dvema glavnima deloma prebivalstva Nekdanje jugoslovanske republike Makedonije (FYROM) – Makedoncev in Albancev, ki so v zadnjem desetletju sicer sodelovali v vladi, bi lahko bili z uresničitvijo zamisli o združitvi vseh Albancev v eni državi, česar pa zaradi močne vojaške prisotnosti mednarodne skupnosti na tem območju v bližnji prihodnosti ni pričakovati, vir resnega konflikta, ki se lahko kaj hitro sprevrže v oborožen spopad. Poleg tega tudi demokratična Bolgarija – kot je to petdeset let počel njen socialistični režim – zanika obstoj Makedoncev kot etničnega naroda (in jih torej obravnava kot Bolgare), čeprav priznava zakonitost njihove politične enote – makedonske države.

Ob koncu bi rad navedel nekaj poudarkov, ki bodo morda spodbudili nadaljnje razmišljanje o tej temi:

Prvič, učinkovito uresničevanje ciljev Pakta stabilnosti bo sprožilo vprašanje, ali in do katere mere bo EU sposobna in pripravljena prevzeti polno odgovornost za Pakt stabilnosti, tako da bi najprej prevzela dosedanje odgovornosti ZDA.

Na prvi Konferenci o financiranju Pakta stabilnosti je bil odziv donatorjev bolj povezan s preferencami zahoda kot s pomočjo Balkanu.

Drugič, s pridružitvijo desetih kandidatov držav srednje in jugovzhodne Evrope Evropski uniji bi "zahodni Balkan" (Albanija, Bosna in Hercegovina, ZR Jugoslavija ter do neke mere Hrvaška in Makedonija) ostal zunaj kot sod smodnika in nerazvita regija Evrope. EU torej deli regijo, hkrati pa spodbuja multilateralno sodelovanje med njenimi državami.

In končno, skupna strategija EU za JV Evropo je odvisna od sposobnosti in pripravljenosti držav članic EU prevzeti polno odgovornost za varnost in stabilnost vzdolž prihodnjih meja EU in prek njih.

En sam pogled na omenjene morebitne konfliktne situacije in pomanjkljivosti politike EU zadošča za ugotovitev, da se Evropa mora sprijazniti z novimi odgovornostmi in ustrezno ukrepati. Evropski vrh v Lizboni 23. in 24. marca 2000 je na podlagi poročil, ki sta jih predložila Javier Solana, generalni sekretar / visoki predstavnik Evropskega sveta, in Chris Patten, evropski komisar za zunanje zadeve, ugotovil, da je za Balkan potrebna realna strategija, ki pa je trenutno še ni.

Viri:

- Brown**, Michael. 1999: *Minimalist NATO: A Wise Alliance Knows When to Retrench*, Foreign Affairs, maj/junij 1999, Vol. 78, 3. izdaja, str. 204–218.
- Cameron**, Fraser. 1998: *Building a common foreign policy: do institutions matter?* V: Peterson J. in Sjurgen H. (ur.): *A common foreign policy for Europe? Competing visions of the CFSP*, London, Routledge.
- Hill**, Christopher (ur.). 1996: *The actors in Europe's foreign policy*, London, Routledge.
- Krenzler**, Horst Günter. 1998: *The Geostrategic and International Political Implications of EU Enlargement*. Report of the Second Meeting of the Working Group on the Eastern Enlargement of the European Union, European University Institute, Robert Schuman Centre Policy Paper št. 98/2.
- Peers**, Steve. 1997: *Premature Integration? Extending the CFSP to the Central European Associates*. V: Conference Proceedings, Security and Democracy in Transition Societies, University of Essex, 13–15. junij 1997, str. 71–87.
- Peterson**, John in Bomberg, Elizabeth. 1999: *Decision-making in the European Union*. Houndsmills, Basingstoke, Hampshire in London, Macmillan Press Ltd., str. 4–58, 173–198, 228–249.

- Regelsberger, E.** in **Wesels, W.** 1996: The CFSP Institutions and Procedures: A Third Way for the Second Pillar, *European Foreign Affairs Review*, 1, 1, str. 29–54.
- Sjursen, Helene.** 1998: Enlargement and the Common Foreign and Security Policy: Transforming the EU's External Policy?, ARENA, University of Oslo Working Papers WP 98/18.
- The Balkans and New European Responsibilities**, referat o strategiji, predstavljen na posebnem sestanku "The Club of three and the Balkans", Bruselj, 29.-30. junij 2000.
- Tunander, O.** 1997: *Geopolitics in Post-Wall Europe: Security, Territory and Identity*, SAGE.